

AUTONOMIE STRATEGICĂ ÎN ERA COMPETIȚIEI SISTEMICE: ARHITECTURA EUROPEANĂ DE APĂRARE ÎNTRE REARM EUROPE ȘI READINESS 2030

BOGDAN-GEORGE RĂDULESCU*

Abstract. *This article examines the strategic reconfiguration of the European Union's defence posture in the aftermath of Russia's aggression against Ukraine and the shifting orientation of the United States under the Trump administration. It argues that the combined framework of ReArm Europe and Readiness 2030 constitutes the most ambitious attempt since the end of the Cold War to redefine Europe's role within the transatlantic security architecture. While Readiness 2030 operates as a doctrinal and normative blueprint – identifying critical capability gaps, outlining priority domains, and legitimising a shift towards anticipatory defence – ReArm Europe provides the financial and institutional mechanisms necessary to operationalise these objectives through common procurement, industrial integration, and an emerging defence market. The analysis demonstrates that together, these initiatives articulate a new understanding of European strategic autonomy, not as a departure from NATO but as a complementary capacity-building project that strengthens the European pillar of the Alliance. The article highlights the structural pressures generated by systemic rivalry with China, the volatility of US commitments, and the intensification of hybrid threats, arguing that the EU is transitioning from a reactive security model to one grounded in foresight, resilience, and credible deterrence. Ultimately, ReArm Europe and Readiness 2030 amount to a fundamental recalibration of Europe's strategic identity and its ability to act as a geopolitical agent in an increasingly contested international order.*

Keywords: *European Union; ReArm Europe; Readiness 2030; Strategic Autonomy; EU Defence Industrial Base; NATO-EU Complementarity; Deterrence and Resilience; Defence Integration; Systemic Competition; European Security Governance.*

Europa în reconfigurare strategică

Uniunea Europeană traversează o fază critică de reconfigurare strategică, generată de astă dată de războiul de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei și de recalibrările politicii americane privind securitatea regională, odată cu instalarea

* Cercetător științific dr. III, Institutul de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I.C. Brătianu”, Academia Română.

administrației președintelui american Donald Trump în ianuarie 2025. Adâncirea acestei crize de securitate a determinat elitele politice europene să adopte măsuri de adaptare instituțională. Oficialitățile Comisiei Europene au conștientizat atât vulnerabilitățile structurale, cât și nevoia de a compensa posibila retragere a unora dintre garanțiile de securitate oferite până acum de parteneri strategici externi, în principal Statele Unite.

Această reorientare strategică nu reprezintă doar o reacție punctuală la dinamica conflictului ruso-ucrainean, ci marchează începutul unei mutații mult mai profunde în arhitectura de securitate a continentului. Pe lângă retragerea progresivă a noii administrații americane conduse de Donald Trump din rolul tradițional de garant al securității europene – rol exercitat de Washington în deceniile anterioare – peisajul de securitate devine și mai complicat din cauza aspirațiilor hegemonice ale Chinei. În acest context, administrația Trump și Bruxelles-ul par să adopte abordări diferite sau, după cum explicau Jeffrey Anderson și Federico Steinberg, „spre deosebire de anii Războiului Rece sau de problema Rusiei din perioada post-Război Rece – contexte în care existența unei amenințări externe clar definite a limitat divergențele dintre Statele Unite și Europa – provocarea reprezentată de China va introduce tensiuni în alianță care ar putea încuraja mult mai frecvent apariția unei dinamici de tip «divizare-cooperare»”¹.

Dacă Statele Unite interpretează ascensiunea Chinei aproape exclusiv în termeni de competiție sistemică și rivalitate pentru supremație, Uniunea Europeană o percepe ca pe un amestec complex de oportunitate economică, risc strategic și dependență tehnologică. Această asimetrie perceptivă produce ceea ce Anderson și Steinberg descriu drept o dinamică accelerată de „divizare-cooperare”. Prin urmare, coeziunea alianței transatlantice depinde din ce în ce mai mult de abilitatea Europei de a-și recalibra propriile vulnerabilități și de a formula un răspuns strategic autonom la presiunile multipolare ale mediului internațional. Pe de o parte, Europa are interesul să rămână ancorată în alianța transatlantică, pentru a se proteja de presiunea geostrategică rusă; pe de altă parte, tensiunile comerciale, tehnologice și normative dintre Washington și Beijing pot forța Uniunea Europeană să adopte poziții cu grad de autonomie tot mai ridicat, inclusiv față de Washington. În locul coeziunii generate de o amenințare unică și clară – cum era URSS în timpul Războiului Rece – „dosarul China” produce divergențe, deoarece atinge interese economice și tehnologice vitale ale UE și, totodată, activează sensibilități politice interne diferite între statele membre. Rezultatul este o reconfigurare a ecuației transatlantice, în care solidaritatea strategică nu mai poate fi considerată o constantă geopolitică, ci un proces supus negocierii permanente. În acest peisaj complicat, Uniunea Europeană încearcă să își formuleze propriul proiect de autonomie nu ca substitut al alianței cu Statele Unite, ci ca formă de gestionare a riscurilor generate de competiția sistemică dintre marile puteri. În mod necesar, această încercare de redefinire a autonomiei strategice cere instrumente concrete, capabile să reducă expunerea Europei la șocuri externe

¹ Jeffrey Andersona, Federico Steinberg, „The unbalanced transatlantic relationship: understanding US influence in Europe”, în *Journal Of European Integration*, vol. 47, no. 6, 885-903, p. 888, 2025, disponibil la <https://doi.org/10.1080/07036337.2025.2537377>, accesat septembrie 2025.

și să asigure reziliența structurală a continentului. O serie de analize academice din domeniul studiilor europene și din cel al studiilor de securitate, elaborate în 2025, au scos în evidență această idee strategică.²

În această ecuație strategică, marcată de retragerea relativă a Statelor Unite și de ascensiunea Chinei ca potențial pol hegemonic, *Proiectul ReArm Europe*³ are rolul unui mecanism de compensare structurală în domeniul securității. Dincolo de dimensiunea tehnică a creșterii investițiilor în apărare și a refacerii bazei industriale europene, *ReArm Europe* propune de fapt o recalibrare a arhitecturii europene de securitate și a relațiilor transatlantice.

Acest proces nu urmărește ruptura față de Statele Unite, ci readucerea Europei într-un statut de actor contributiv, reducând vulnerabilitatea derivată din asimetria structurală tradițională a alianței. Dacă, în logica anilor Războiului Rece, NATO funcționa ca arhitectură de securitate aproape unidirecțională – cu Statele Unite drept furnizor principal de securitate și Europa drept beneficiar – *ReArm Europe* încearcă să transforme UE într-un partener contributiv, capabil să-și asume o parte din povara descurajării convenționale și a rezilienței infrastructurale.

Reducerea asimetriei structurale dintre SUA și Europa în materie de capacități militare

În contextul provocării chineze și al posibilelor strategii menite să exploateze divergențele transatlantice, *ReArm Europe* devine și un instrument de gestionare a clivajelor politice în interiorul comunității euroatlantice. Prin faptul că încearcă să reducă asimetria structurală dintre SUA și Europa în materie de capacități, proiectul atenuează unul dintre factorii care alimentează tensiunile privind împărțirea poverii de securitate. Toate aceste evoluții indică un semnal de trezire a Europei în peisajul riscant de tulbure al securității internaționale.

Anul 2024 a marcat o creștere notabilă a cheltuielilor de apărare în rândul statelor din Uniunea Europeană care sunt și state membre NATO. Peste douăzeci dintre acestea au depășit pragul de 2% din PIB în privința cheltuielilor pentru apărare, cu o accelerare mediană de aproximativ 0,6% în doi ani. Un asemenea fenomen semnalează un consens asupra imperativului consolidării capacităților militare. Modificarea paradigmei americane cu privire la Europa și Ucraina a

² Vezi: Davide Genini, „Restructuring the EU’s defence industrial base amid geopolitical shifts“, în *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 2025, disponibil la <https://doi.org/10.1177/1023263X2513941>; Nicholas Marsh, Bruno Oliveira Martins & Jocelyn Mawdsley, „The European Iron Network: the remaking of the political economy of European defence production following the Ukraine War“, în *Journal of European Integration*, 2025, <https://doi.org/10.1080/07036337.2025.254662>; Sascha Ostanina & Thierry Tardy, „Turbo-charging the EU’s defence industry and security readiness: The European Defence Industrial Strategy (EDIS) and beyond“, în *Jacques Delors Institute*, Policy Paper, 2024.

³ *Proiectul ReArm Europe* reprezintă inițiativa strategică prin care Comisia Europeană urmărește reconstrucția capacității de apărare a Uniunii în contextul revenirii competiției sistemice și al erodării garanțiilor externe de securitate. Programul combină reindustrializarea defensivă, mecanismele de achiziții comune (inclusiv instrumentul SAFE) și flexibilizarea constrângerilor bugetare cu obiectivul creării unei piețe unice europene de apărare. În literatura de specialitate, *ReArm Europe* este interpretat drept prima încercare coerentă de federalizare bugetară în domeniul apărării și de recalibrare a raportului dintre autonomie strategică și interdependența transatlantică, în linie cu analizele recente privind transformarea UE într-un actor geopolitic capabil.

stimulat apariția unei agende dense de inițiative în sectorul apărării: de la apelul premierului Tusk pentru intensificarea cooperării europene, odată cu debutul președinției rotative poloneze a Consiliului UE, până la coagularea unui nucleu de state („coaliția celor dispuși“) sub egida președintelui francez Emmanuel Macron și a premierului britanic Keir Starmer. Acest nucleu de state s-a orientat spre garantarea securității Ucrainei. Aceste demersuri sunt completate de lansarea *Planului ReArm Europe* de către Comisia Europeană și de reformele constituționale majore din Germania, care au permis eliminarea unui plafon fiscal pentru finanțarea sistemului de apărare german.

Această „trezire strategică“ reflectă atât presiunea amenințărilor externe, cât și transformarea profundă a percepțiilor societale privind rolul Europei în propria securitate. Fostul președinte al Finlandei, Sauli Väinämö Niinistö, devenit consilier special al președintei Comisiei Europene, Ursula von der Leyen, pentru a elabora un raport strategic privind pregătirea civilă și militară a Uniunii Europene, observa mutația strategică de pe scena internațională care a surprins nepregătite statele membre ale spațiului comunitar: „Multe dintre politicile actuale ale Uniunii Europene au fost create de-a lungul deceniilor fără a avea în centrul lor propriile noastre nevoi de securitate. De pildă, politica externă, de securitate și apărare comună a UE, precum și cooperarea în materie de securitate internă, au fost lansate în anii 1990, într-o perioadă în care amenințările directe la adresa Uniunii erau percepute ca fiind la un nivel istoric minim. Optimismul acelei perioade contrastează puternic cu mediul de securitate actual. Acesta este din ce în ce mai mult modelat de competiția între marile puteri și de disponibilitatea statelor autoritare de a recurge la violență pentru a-și impune revendicările teritoriale sau politice.“⁴

Conștiință societală și imperativul unei agende europene de securitate

Rezultatele unui sondaj Eurobarometru au indicat o schimbare semnificativă în percepțiile societale privind rolul Uniunii Europene ca actor de securitate, dar și o maturizare a așteptărilor publice în contextul deteriorării mediului strategic european. Potrivit datelor din primăvara anului 2025, o largă majoritate a cetățenilor (77%) susține consolidarea politicii comune de securitate și apărare, în timp ce 71% solicită intensificarea capacităților europene de producție militară. Aceste preferințe indică dorința cetățenilor europeni pentru o Uniune Europeană cu o autonomie strategică sporită. Datele care rezultă din sondaje denotă totodată o creștere în rândurile cetățenilor Uniunii Europene a conștiinței vulnerabilităților la nivel individual. În sondajul Eurobarometru din septembrie 2024, 58% dintre respondenți declarau că nu se consideră suficient de pregătiți pentru a face față unor situații de criză la nivel național și european, iar aproape două treimi solicitau mai multe informații referitoare la pregătirea pentru situații de urgență.

⁴ Sauli Niinistö, „Safer Together Strengthening Europe’s Civilian and Military Preparedness and Readiness“, *Report for the President of the European Commission*, October 2024, disponibil la https://commission.europa.eu/document/download/5bb2881f-9e29-42f2-8b77-8739b19d047c_en?filename=2024_Niinisto-report_Book_VF.pdf, accesat septembrie 2025.

Această sensibilitate societală devine o resursă politică esențială, deoarece justifică accelerarea proiectelor de reînarmare și legitimează investițiile structurale în capacitatea de reacție a Europei. Împreună, toate aceste tendințe sugerează emergența unui consens societal privind necesitatea unei strategii europene de reziliență mult mai robuste, a unui proiect politic european adaptat unei lumi marcate de riscuri sistemice și amenințări hibride.

Toate aceste ecouri ale preferințelor cetățenilor europeni au determinat factorii de decizie de la Bruxelles să opereze ajustări structurale la nivelul guvernantei și mecanismelor de finanțare pentru reînarmarea europeană. Comisia Europeană a analizat *problematica fragmentării industriei europene de apărare* și dificultatea implementării unei reînarmări accelerate la scară continentală. Concluzia a fost aceea că dezvoltarea unui mecanism european pentru achiziții de armament și a unei piețe unice de apărare reprezintă o urgență absolută. Uniunea Europeană a identificat și barierele majore care limitau din punct de vedere legislativ și politic cooperarea interstatală în materie de reînarmare: „Pentru ca UE să fie un actor de securitate deplin, trebuie să fie pregătită să își mențină funcțiile societale și instituționale vitale în orice circumstanțe. Uniunea trebuie să poată lua decizii și să le pună în aplicare în condițiile haotice ale unui dezastru major. Pentru a putea oferi sprijin regiunilor aflate în cea mai mare nevoie, funcțiile esențiale ale UE – inclusiv Piața Unică – trebuie menținute operaționale indiferent de situație, cu scopul de a evita competiția între statele membre pentru resurse limitate, închiderea necoordonată a frontierelor interne și alte obstacole care ar afecta o acțiune comună eficientă. Aceasta este o cerință centrală în pregătirea pentru agresiune armată și pentru alte scenarii de amenințare extremă.”⁵ Acest diagnostic sever al vulnerabilității instituționale a UE a transformat reziliența – odinioară un concept tehnic – într-o condiție existențială a continuării proiectului european.

Din dezbaterile comunitare privind reînarmarea statelor membre ale Uniunii Europene s-au conturat două opțiuni: 1/extinderea structurilor actuale (Agenția Europeană de Apărare⁶ și PESCO⁷); 2/instituirea unui nou mecanism interguver-

⁵ *Ibidem*, p. 6.

⁶ Agenția Europeană de Apărare (AEA/EDA) este instituția UE dedicată facilitării cooperării între statele membre în domeniul dezvoltării capacităților militare, cercetării, inovării și achizițiilor de apărare. Înființată în 2004, AEA acționează ca un catalizator instituțional pentru proiecte de colaborare, armonizând cerințele operaționale și sprijinind strategia de securitate comună a Uniunii Europene (PSAC). Prin expertiza sa și rețelele de lucru, AEA consolidează interoperabilitatea și competitivitatea industriei europene de apărare, având un rol consultativ, organizatoric și de suport tehnic, fără a deține autonomie decizională sau buget propriu; strategia sa recentă a fost orientată spre extinderea rolului în coordonarea și finanțarea activităților defensive la nivel UE. Agenția Europeană de Apărare (AEA/EDA) colaborează atât cu NATO, cât și cu structurile naționale de apărare prin mecanisme de interoperabilitate, schimb de informații, planificare comună și dezvoltare de capacități compatibile. În ceea ce privește NATO, AEA susține abordarea „single set of forces” (același set de capacități generate de statele membre să poată fi utilizat atât pentru misiuni UE, cât și NATO), evitând duplicarea și promovând complementaritatea proiectelor.

⁷ PESCO (*Permanent Structured Cooperation*) reprezintă cadrul juridic și politic prin care 26 de state membre ale Uniunii Europene se angajează, pe bază de tratat, să dezvolte împreună capacități de apărare, să planifice și să investească în mod coordonat în proiecte comune, cu obiectivul creșterii interoperabilității și a capacității operaționale a forțelor europene. Lansată în 2017, PESCO introduce angajamente legale privind investițiile în apărare, dezvoltarea industrială, integrarea planificării strategice și reducerea duplicării cheltuielilor, asigurând complementaritatea cu NATO și fiind pilon central al Politicii de Securitate și Apărare Comună a UE.

namental – Mecanismul European de Apărare (EDM)⁸, prevăzut cu mandat de cooperare și capacitate de creditare. Deschiderea ambelor opțiuni către aliați europeni non-UE (Regatul Unit, Norvegia, Elveția) poate avea loc fie prin proiecte comune, fie prin aderare deplină la noua structură. Argumentul critic susține prioritatea creației unei instituții interguvernamentale dedicate, ca vector principal de atenuare a impactului fiscal și de concretizare a angajamentelor juridice obligatorii pentru dezvoltarea unei piețe europene unificate în sectorul apărării. În mod evident, dezbaterea nu este doar tehnică, ci reflectă tensiunea profundă dintre suveranitatea națională și logica integrării funcționale a securității europene.

ReArm Europe: de la reactivitate la anticipare operațională

Programul *ReArm Europe* marchează o schimbare de paradigmă în domeniul securității europene și al autonomiei strategice. Prin încercarea de a trece de la o postură reactivă la un model de anticipare operațională, programul pune sub semnul întrebării dependența istorică de garanțiile externe și cultura „externalizării securității”, care a caracterizat în mod tradițional practica europeană în domeniul apărării. Cercetătorii au remarcat că o astfel de schimbare de postură necesită ajustări instituționale profunde și o extindere a culturii strategice europene, nu doar la nivelul declarativ al politicilor, ci și în mecanismele practice de generare a forței și de analiză a amenințărilor.

În esență, *ReArm Europe* nu este doar un program tehnic sau un set de instrumente bugetare, ci și un proiect conceptual de recalibrare a politicii europene de apărare și securitate. De decenii, ordinea de securitate europeană a fost marcată de „externalizarea garanțiilor” către NATO, un dispozitiv instituțional care a funcționat ca un substitut al voinței politice și al capacității autonome de acțiune. Prin contrast, anticiparea – ca paradigmă – presupune o Europă care nu se limitează la reacția în fața amenințărilor, ci își asumă rolul de *producător de medii operaționale* și de *generator al propriilor condiții de securitate*. Aceasta este o mutație ontologică: de la securitatea ca dependență, la securitatea ca expresie a autonomiei.

Această mutație reprezintă, în fond, trecerea de la logica securității „primite” la logica securității „producție proprie”, o transformare ontologică rar întâlnită în istoria integrării europene. O asemenea mutație se fundamentează pe o idee-cheie în teoria politică a securității: autonomia strategică nu este un simplu atribut instituțional, ci o formă de capacitate colectivă de proiectare a viitorului.

Dacă postura reactivă este expusă riscurilor privind crize iminente și surprize strategice, postura anticipativă presupune internalizarea unui timp politic lung, care include evaluarea scenariilor, generarea de capacități înainte de apariția unor asemenea crize de securitate. Într-un sens mult mai profund, o asemenea

⁸ Mecanismul European de Apărare (în engleză, *European Defence Mechanism* – EDM) reprezintă o propunere inovatoare de înființare a unei noi instituții interguvernamentale în spațiul european, având ca obiectiv central finanțarea, achiziția și gestionarea comună a capacităților de apărare la nivel continental. EDM ar permite nu doar participarea statelor membre UE, ci și a unor parteneri externi relevanți, precum Regatul Unit, Norvegia sau Ucraina; caracteristica sa distinctivă ar fi deținerea centralizată a echipamentelor achiziționate și utilizarea mecanismelor de creditare pentru creșterea capacității europene de reacție militară.

postură anticipativă a Uniunii Europene în materie de apărare și securitate implică și asumarea unei responsabilități față de ordinea globală. Prin acest program, Uniunea Europeană a decis să abandoneze poziția de „beneficiar al securității” și să adopte postura unui agent geopolitic cu vocație normativă, capabil să influențeze arhitectura mediului de securitate.

*Argumentul „interdependenței suverane”
în apărarea europeană*

Așa cum sublinia și Jeromin Zettelmeyer într-o analiză a Bruegel – unul dintre cele mai importante *think tank*-uri europene din Bruxelles –, integrarea capacităților europene nu ar depăși nivelul de interdependență deja existent în NATO, ci ar crea resurse suplimentare aflate în proprietate europeană – consolidând astfel întregul edificiu de securitate occidental: „Apărarea națională se află, într-adevăr, în centrul suveranității. Totuși, integrarea operațiunilor de apărare în cadrul Mecanismului European de Apărare nu ar merge mai departe decât este deja cazul în NATO. Membrii NATO depind de capacități de apărare deținute de Statele Unite, care deservesc întreaga alianță, precum sateliții de informații, capacitatea de transport strategic și rachetele strategice. Singura diferență este că Mecanismul European de Apărare ar conduce la crearea unor capacități de apărare comune suplimentare, iar aceste capacități suplimentare ar fi deținute de Europa.”⁹ Această observație demistifică una dintre marile temeri politice, și anume ideea că integrarea apărării în cadrul UE ar eroda suveranitatea națională; în realitate, ea reproduce logica funcțională pe care europenii o acceptă deja în NATO.

Multă vreme, vulnerabilitatea structurală a UE nu a derivat doar din insuficiența capacităților sale militare, ci și din absența unei viziuni coerente privind convergența dintre tehnologie, industrie și securitate. *ReArm Europe* urmărește, astfel, transformarea rezilienței într-o formă de putere, prin integrarea infrastructurilor critice (spațiale, energetice, digitale) într-o logică unitară a descurajării și protecției. Un element central al programului îl constituie *reconstrucția bazei industriale și tehnologice de apărare europene*. Dacă PESCO și Fondul European de Apărare au fost concepute ca instrumente de stimulare a cooperării, *ReArm Europe* introduce încă o dimensiune de perspectivă strategică: aceea că autonomia europeană nu poate exista fără capacități de producție cu potențial de creștere rapidă, integrate și adaptabile crizelor de intensitate mare. Programul urmărește depășirea fragmentării cronice a industriilor de apărare naționale printr-o logică de convergență în jurul unor piloni strategici: apărarea în domeniul spațial și cibernetic, apărarea antiaeriană și managementul tehnologiilor cu potențial disruptiv (Inteligență Artificială aplicată în apărare, sisteme autonome letale, sisteme de recunoaștere augmentată). Această reconceptualizare a rezilienței marchează trecerea de la o viziune pur defensivă la una orientată spre asigurarea continuității strategice, o condiție fundamentală pentru credibilitatea autonomiei europene.

⁹ Jeromin Zettelmeyer, Armin Steinbach, Guntram B. Wolff, „The proposed European Defence Mechanism: questions and answers. Answering ten questions on the proposed EDM”, în *Bruegel Analysis Report*, Brussels, 17 April 2025, p. 3, disponibil la https://www.bruegel.org/sites/default/files/2025-04/the-proposed-european-defence-mechanism%3A-questions-and-answers-10844_2.pdf, accesat septembrie 2025.

ReArm Europe și autonomia strategică europeană

ReArm Europe reprezintă infrastructura industrială emergentă a unei autonomii strategice europene în construcție, oferind baza materială fără de care UE nu poate aspira la o capacitate autonomă de acțiune în mediul de securitate contestat al secolului XXI. Decizia la nivel european de a pune în practică un asemenea proiect a pornit de la premisa că ordinea internațională post-2022 este caracterizată de revenirea competiției sistemice, iar Europa nu mai poate conta pe ordinea internațională liberală post-1945, în care normele prevalau asupra forței. Astfel, autonomia strategică devine mai puțin o aspirație teoretică și mai mult o necesitate impusă de mediul internațional deteriorat.

În dezbateră privind *autonomia strategică europeană*, una dintre erorile conceptuale recurente este presupunerea că dezvoltarea unei capacități europene consolidate ar implica, inevitabil, o distanțare sau chiar o competiție cu NATO. În realitate, logica instituțională a autonomiei strategice mature nu urmărește substituirea alianței, ci transformarea Uniunii Europene într-un pilon capabil să întărească arhitectura transatlantică prin contribuții proprii, coerente și predictibile. Or, complementaritatea dintre UE și NATO nu doar că reduce presiunea structurală asupra Statelor Unite, dar oferă alianței o perspectivă de viitor mai stabilă, în care Europa devine producător de securitate, nu doar beneficiar.

Întrebarea fundamentală este: *ce fel de autonomie strategică urmărește Uniunea Europeană prin adoptarea proiectului ReArm Europe?* Potrivit lui Daniel Fiotta, director la Centrul pentru Securitate, Diplomatie și Strategie (CSDS) al Universității Libere din Bruxelles, există trei scenarii posibile pentru dezvoltarea unei autonomii strategice europene: autonomia ca responsabilitate, autonomia ca protecție strategică și autonomia ca independență. Toate trei reprezintă tipuri ideale ce surprind tensiunile structurale ale proiectului european într-o ordine liberală puternic contestată în prezent. Ele exprimă trei logici divergente de gestionare a vulnerabilității europene. Primul scenariu ar presupune *întărirea cadrului transatlantic* prin distribuirea mai echilibrată a poverii de securitate. Mai precis, în concepția lui Fiotta, „ideea autonomiei ca responsabilitate presupune ca aliații europeni să își crească investițiile în apărare și să își sporească achizițiile de capabilități în cadrul NATO și/sau al UE, fără a pune sub semnul întrebării poziția privilegiată a Statelor Unite în securitatea europeană sau rolul lor de conducere în cadrul alianței NATO. Din această perspectivă, autonomia ca responsabilitate este concepută ca o inițiativă comună a UE și SUA, prin care Uniunea își asumă o parte mai mare din responsabilitatea pentru securitatea europeană, ca parte integrantă a unei relații transatlantice comune și tot mai consolidate.”¹⁰ Al doilea scenariu s-ar rezuma la construirea de către Uniunea Europeană a unor mecanisme de reziliență și apărare în anticiparea unui *potențial declin al angajamentului american*. Un asemenea scenariu „ar putea sprijini capacitatea Europei de a răspunde puterii ruse prin consolidarea forței sale militare convenționale.

¹⁰ Daniel Fiotta, „The three images of EU strategic autonomy: perspectives on wedging, binding and hedging“, în *Journal of European Integration*, Volume 47, Issue 6, 2025, pp. 825-842, disponibil la <https://doi.org/10.1080/07036337.2025.2537369>, accesat septembrie 2025.

Dacă Statele Unite se vor concentra în principal asupra Chinei, iar actualul președinte american reorientează alianța NATO, va fi necesar ca Uniunea Europeană și statele sale membre să fie capabile să se apere și să descurajeze orice agresiune rusă îndreptată împotriva statelor NATO și ale UE.¹¹ Cel de-al treilea scenariu reprezintă forma cea mai radicală de autonomie strategică și implică revendicarea de către Uniunea Europeană a unei suveranități geopolitice depline, mai precis „desprinderea Uniunii Europene de sub controlul hegemonic american și evitarea în același timp a unei poziții de vasalitate în cadrul unei posibile viitoare ordini mondiale dominate de China.”¹²

Această triadă conceptuală nu descrie o evoluție liniară, ci un câmp tensionat, în care Europa navighează între imperativele cooperării transatlantice și presiunea realităților rivalității între mari puteri. *ReArm Europe* reprezintă un răspuns la toate cele trei scenarii. Aceste trei modele nu indică etape succesive, ci o arhitectură stratificată în care Europa oscilează între continuitate instituțională și ambiția redefinirii propriului statut strategic. În practică, Uniunea Europeană combină elemente ale tuturor celor trei scenarii, ceea ce sugerează că autonomia strategică nu poate fi conceptualizată univoc.

Programul *ReArm Europe* își propune deja redefinirea autonomiei strategice europene astfel încât să răspundă la toate cele trei scenarii menționate mai sus. Această redefinire presupune, în mod foarte concret, capacitatea de a proteja infrastructurile civilizaționale ale continentului – de la lanțurile de aprovizionare și suveranitatea digitală, până la spațiul orbital și autonomia decizională. În acest sens, *ReArm Europe* este, mai degrabă, o arhitectură comprehensivă decât un program sectorial, integrând apărarea, tehnologia, infrastructura și cultura strategică europeană într-un singur cadru coerent. Pe scurt: *ReArm Europe* nu este doar un proiect de reînarmare militară, ci o încercare de a realinia Europa la realitățile geopolitice și tehnologice ale secolului XXI, transformând securitatea într-un principiu ordonator al viitorului european.

Din perspectiva securității NATO, *ReArm Europe* poate fi înțeles ca un mecanism de *stabilizare a pilonului european* al Alianței, într-un moment în care credibilitatea și continuitatea angajamentului american sunt mai volatile decât în deceniile anterioare. Consolidând capacitățile europene în domenii critice – apărare antiaeriană și antirachetă, muniții și artilerie, spațiu, cyber, supraveghere și recunoaștere – proiectul european de apărare reduce riscul ca dinamica „divizare-cooperare” generată de dosarul chinez să se traducă într-o eroziune ireversibilă a descurajării colective. Pe de altă parte, însă, *ReArm Europe* testează în mod direct capacitatea NATO de a integra o Europă autonomă, dar nu ostilă, în propria arhitectură operațională. Cu alte cuvinte, succesul acestui proiect depinde de abilitatea de a evita percepția unei autonomii europene *competitive* cu NATO și de a ancora, dimpotrivă, această autonomie, în registrul complementarității: un plus de capacitate europeană care întărește, nu diluează, relevanța Alianței. Astfel, cheia succesului constă în cultivarea unei autonomii europene care fortifică NATO, nu o replică sau o subminează.

¹¹ *Ibidem*, p. 831.

¹² *Ibidem*, p. 832.

ReArm Europe poate funcționa astfel ca un mecanism de reîntărire a solidarității transatlantice: el sporește autonomia Europei în termeni de industrie de apărare, dar o face în cadre instituționale care rămân interoperabile cu NATO și, implicit, cu *leadershipul* strategic american. Astfel, în loc să deschidă calea unei rupturi, proiectul oferă o nouă configurație de viitor pentru relația UE-NATO: o Europă capabilă să-și asume mai multă responsabilitate strategică, într-o ordine liberală contestată, dar încă gestionată – dacă nu hegemonic, atunci cel puțin coordonat – împreună cu Statele Unite.

ReArm Europe și Readiness 2030:
două fațete ale reconstrucției strategice europene

„Europa se confruntă cu o amenințare acută și în creștere. Singura cale de a asigura pacea este să avem capacitatea de a descuraja pe cei care ne-ar putea face rău.“ (Comisia Europeană, Readiness 2030)

În arhitectura de securitate emergentă a Uniunii Europene după 2022, *ReArm Europe* și *Readiness 2030* trebuie înțelese ca două componente complementare, dar conceptual distincte, ale aceluiași proiect de reconstrucție strategică. *Readiness 2030* funcționează ca *document doctrinar*, o veritabilă Carte Albă a apărării europene, care definește nivelul de ambiție militară a UE, identifică deficitul structural de capacități și stabilește un calendar pentru consolidarea industriei de apărare, a interoperabilității și a pregătirii operaționale. El introduce o logică a „pregătirii obligatorii“ pentru scenarii de conflict de intensitate mare, subliniind vulnerabilitățile Europei în domenii critice: muniție, apărare antiaeriană, mobilitate militară, logistică integrată. În acest sens, *Readiness 2030* funcționează ca infrastructura normativă fără de care *ReArm Europe* nu ar avea coerență strategică. Pe de altă parte, *ReArm Europe* reprezintă instrumentul financiar și instituțional prin care aceste obiective strategice sunt puse în practică. Programul organizează mecanismele de depășire a constrângerilor Pactului de Stabilitate, introduce instrumentul SAFE pentru achiziții comune și reactivează capacitatea UE de a canaliza fonduri structurale, capital privat și resurse ale BEI spre industria de apărare. Dacă *Readiness 2030* stabilește „ce trebuie să facă Europa militar“, *ReArm Europe* răspunde la „cum se finanțează și cine suportă povara“. În termeni de economie politică, *ReArm Europe* reprezintă trecerea de la un model bazat pe achiziții naționale fragmentate la o formă incipientă de federalizare bugetară în domeniul apărării – o mutație majoră în tradiția integrării europene. Analitic, relația dintre cele două inițiative indică o transformare structurală în logica de guvernanta europeană a securității: UE trece de la rolul de actor normativ la cel de *putere geopolitică capabilă*. *Readiness 2030* justifică politic reindustrializarea defensivă, în timp ce *ReArm Europe* furnizează instrumentele financiare pentru realizarea acesteia. Complementaritatea lor creează forma unui „dublu consens“ – strategic și financiar – prin care Uniunea își reconstruiește autonomia militară într-un mediu internațional intrat în competiție sistemică.

Doctrina din spatele *Readiness 2030* pornește de la un diagnostic radical al mediului strategic european: trecerea la o eră a „geopoliticii tranzacționale“, marcată de competiție sistemică între blocuri, război de mare intensitate la granițele UE (Ucraina), ascensiunea Chinei ca rival sistemic și reechilibrarea strategică a Statelor Unite în zona Indo-Pacific, departe de Europa. În chiar primele pagini, documentul afirmă explicit că vechea ordine internațională nu se mai întoarce și că, dacă Europa nu-și „decide singură viitorul“, va deveni „recipient pasiv“ al unui nou aranjament de putere.¹³ Pe baza lacunelor de capabilități evidențiate de statele membre, *Readiness 2030* identifică șapte domenii prioritare esențiale pentru consolidarea unei apărări europene robuste. Primul domeniu vizează dezvoltarea unei apărări aeriene și antirachetă integrate, multistratificate, capabile să protejeze împotriva întregului spectru al amenințărilor aeriene, de la rachete de croazieră, balistice și hipersonice, până la aeronave și sisteme UAS. Un al doilea domeniu îl reprezintă sistemele de artilerie, incluzând artileria modernă și sistemele de rachete cu rază lungă de acțiune, concepute pentru lovituri precise în profunzime asupra țintelor terestre. Al treilea domeniu este constituit din muniții și rachete, vizând crearea unui stoc strategic consolidat – în linie cu inițiativa *Ammunition Plan 2.0* – precum și asigurarea unei capacități industriale suficiente pentru realimentarea rapidă. Al patrulea domeniu este cel al dronelor și sistemelor anti-dronă, incluzând vehicule aeriene, terestre, de suprafață și subacvatice fără pilot, capabile să opereze autonom sau prin control de la distanță și să furnizeze avantaje precum supraveghere și conștientizare situațională.

Mobilitatea militară constituie al cincilea domeniu, fiind definită ca o rețea la nivelul UE de coridoare terestre, aeroporturi, porturi maritime și infrastructuri de sprijin care permit deplasarea rapidă și fără obstacole a trupelor și echipamentelor în interiorul UE și către statele partenere. O recentă analiză arată că domeniul mobilității militare trebuie „să țină cont de noile realități, precum creșterea semnificativă a lungimii frontierei terestre pe care Alianța o împarte cu Rusia și Belarus comparativ cu perioada Războiului Rece“ și că „subfinanțarea sistematică a mobilității militare trebuie corectată prin investiții atât în mobilitatea militară internă, cât și în cea transfrontalieră“, deoarece „tehnica militară contemporană este considerabil mai grea și mai voluminoasă decât era în perioada Războiului Rece“¹⁴.

Conceptul de mobilitate militară pe teritoriul Uniunii Europene trebuie însoțit de conceptul de „Schengen militar“ (*Military Schengen Agreement* – MSA) – o nouă inițiativă europeană, menită să simplifice mobilitatea trupelor între statele participante – care ar putea deveni un cadru pentru stabilirea unor priorități de mobilitate strategică în Europa. Inițiative precum coridorul militar, lansat în 2024 de Țările de Jos, Germania și Polonia, orientat spre deplasarea rapidă a

¹³ European Commission, „White Paper for European Defence – Readiness 2030“, disponibil la https://commission.europa.eu/document/download/e6d5db69-e0ab-4bec-9dc0-3867b373019_en, accesat septembrie 2025,

¹⁴ Artis Kancs, „NATO defence readiness in Europe: A CRINK scenario analysis“, în *Security and Defence Quarterly*, vol. 53, no. 1, 2025, disponibil la <https://doi.org/10.35467/sdq/208926>, accesat septembrie 2025.

forțelor de la Marea Nordului către flancul estic, arată că statele europene încep să abordeze blocajele critice de infrastructură, birocrăție și standardizare. Acordul Schengen Militar (MSA) vizează atât modernizarea infrastructurii de transport – inclusiv poduri, căi ferate și facilități portuare –, cât și prioritizarea traficului militar în situații de urgență, eliminând necesitatea permiselor naționale complexe pentru tranzit. Dacă va fi implementat la scara și viteza necesare, „Schengenul militar” ar putea servi drept model pentru armonizarea procedurilor de mobilitate militară în întregul NATO și pentru crearea unei rețele paneuropene realmente apte să permită dislocări rapide și fără obstacole.

Al șaselea domeniu integrează *aplicații în AI, tehnologii cuantice, cyber și război electronic, incluzând sisteme electronice avansate*, menite să protejeze utilizarea spectrului electromagnetic, să o împiedice în cazul adversarului și să asigure libertatea de acțiune în spațiul cibernetic. Acest domeniu presupune atât capacități defensive, cât și ofensive, fiind necesară constituirea – împreună cu statele membre – unui mecanism voluntar de sprijin pentru dezvoltarea unor capacități cibernetice ofensive credibile.

În fine, domeniul al șaptelea se referă la facilitatorii strategici și la *protecția infrastructurilor critice*, incluzând transportul aerian strategic, realimentarea în aer, capacitățile de informații și supraveghere, cunoașterea situațională maritimă, utilizarea și protecția spațiului, comunicațiile securizate și infrastructura militară de combustibil.

Aceste domenii reprezintă nucleul unui model de apărare care depășește tradiția europeană a *soft power*-ului și integrează instrumente ale *hard power*-ului într-un cadru unificat. *Readiness 2030* revelează o schimbare profundă a orientării strategice a Uniunii Europene: trecerea de la un model predominant normativ la unul care îmbină dimensiunea militară cu cele industrială și tehnologică.

În contextul presiunilor geopolitice exercitate de Rusia, al ambiguităților legate de angajamentul american și al competiției sistemice cu China, aceste priorități definesc arhitectura prin care UE încearcă să își construiască o autonomie strategică credibilă. Toate aceste domenii nu reprezintă doar un inventar tehnic, ci fundamentul unei transformări politice mai ample. UE își redefinesc rolul în ordinea internațională, recunoscând că influența geopolitică nu mai poate fi separată de capacitatea militară și industrială de a-și proteja securitatea, teritoriul și infrastructurile vitale.

Din punct de vedere doctrinar, *Readiness 2030* mută accentul de la paradigma veche a „Europei putere civilă/normativă” la o „Uniune geopolitică”, în care apărarea colectivă și descurajarea militară devin precondiții pentru menținerea capacității UE de a continua să fie un actor normativ. Conceptual, *Readiness 2030* se structurează pe un triplu pilon: *descurajare, autonomie strategică și integrare aliată*.

Strategia din documentul *Readiness* se bazează pe abilitatea comună a statelor membre ale Uniunii Europene de a preveni un război de agresiune printr-o capacitate credibilă de luptă de mare intensitate, până cel târziu în 2030 – deci o

doctrină de *deterrence by denial* (împiedicarea agresiunii prin pregătirea din timp a tuturor capacităților necesare pentru a o descuraja)¹⁵ combinată cu elemente de *deterrence by punishment* (capacitatea de contra-lovire și proiecție de putere)¹⁶. UE își asumă explicit că „momentul a sosit ca Europa să se reînarmeze“.

Concluzie

Readiness 2030 definește o doctrină europeană de autonomie strategică, formulată nu ca ruptură față de NATO. Documentul postulează clar că Europa trebuie să facă mult mai mult pentru a restabili descurajarea credibilă și a contribui la securitatea transatlantică. Baza acestui complex defensiv continental o reprezintă conjugarea eforturilor. Integrarea aliată se traduce într-o doctrină în care controlul asupra trupelor și doctrinelor naționale rămâne în responsabilitatea statelor membre (nivelul național), în timp ce Bruxelles creează cadrul comun de planificare a investițiilor, de coordonare industrială și de interoperabilitate (nivelul supranațional).

Arhitectura conceptuală din documentul *Readiness 2030* poate fi văzută, din perspectiva studiilor strategice, ca o matrice în patru niveluri: 1/ *La nivel narativ politic*, documentul oferă o narațiune strategică: Europa intră într-un „deceniu decisiv“ (formularea din document), în care nu mai poate externaliza garanțiile de securitate către Statele Unite și în care războiul din Ucraina constituie deja „linia frontului“ pentru ordinea europeană; 2/ *La nivel operațional*, *Readiness 2030* formulează logica *closing the gaps*: identificarea lacunelor critice și reconstrucția unei posturi de apărare care să acopere întreg spectrul de operații – de la stocuri de muniție și logistică (mobilitate) până la cyber, spațiu și protecția infrastructurii submarine; 3/ *La nivel instituțional*, doctrina este tradusă într-un set de instrumente: planul financiar *ReArm Europe/Readiness 2030* (mobilizarea a până la

¹⁵ *Deterrence by denial* (descurajarea prin negarea posibilității ca o agresiune să aibă succes) reprezintă o strategie de descurajare ce urmărește să împiedice adversarul să acționeze ostil, nu prin amenințarea cu represalii, ci prin reducerea semnificativă a șanselor ca atacul să-și atingă obiectivele. Mai precis, această abordare constă în adoptarea de măsuri defensive – militare, tehnice sau logistice – care fac costurile, riscurile sau dificultățile agresiunii atât de mari, încât adversarul nu mai consideră fezabilă inițierea sau escaladarea unui conflict. Presupune crearea unui sistem defensiv care face ca obiectivul agresorului să fie greu sau imposibil de atins: atacul nu își poate realiza scopul (de exemplu, ocuparea unui teritoriu, paralizarea infrastructurii critice), indiferent de efortul investit. În literatura de specialitate, conceptul este tot mai des tradus drept „descurajare prin interdicție“, „prin blocarea accesului“ sau „prin negarea avantajului operațional“, cu accent pe reziliență și redundanță. (Vezi: Austin G. Long, „Deterrence: From Cold War to Long War“, în Lawrence Freedman (ed.), *The Evolution of Nuclear Strategy*, Palgrave Macmillan, 2020, pp. 543-567; Matthew Kroenig, *The Logic of American Nuclear Strategy: Why Strategic Superiority Matters*, Oxford University Press, Oxford, 2018).

¹⁶ *Deterrence by punishment* este o strategie fundamentală a descurajării, centrată pe amenințarea cu represalii masive sau consecințe grave pentru orice adversar care ar alege să declanșeze o agresiune. Acest concept presupune că potențialul agresor este descurajat nu atât prin imposibilitatea atingerii scopului său (ca în *deterrence by denial*), cât prin perspectiva unor costuri intolerabile – de pildă, pierderi militare devastatoare sau distrugere la scară largă. Strategia a fost fundamentată teoretic încă din perioada Războiului Rece, pentru descurajarea unui atac nuclear sau convențional împotriva aliaților, și rămâne relevantă în gândirea strategică actuală, cu aplicații în doctrinele SUA, NATO și ale altor state nucleare.

800 de miliarde de euro, flexibilizarea Pactului de stabilitate pentru cheltuieli de apărare, crearea mecanismului SAFE, rol extins pentru Banca Europeană de Investiții, raport anual de *defence readiness*, prezentat Consiliului European), plus *Preparedness Union Strategy*¹⁷, care leagă apărarea de reziliența la toate tipurile de riscuri (*all-hazards resilience*)¹⁸. (4) La nivel de cultură strategică, *ReArm Europe/Readiness 2030* oferă Uniunii Europene o doctrină emergentă a „interesului vital al Europei”: acela de a-și proteja securitatea. Literatura juridică de tip academic¹⁹ interpretează această doctrină ca pe o tentativă de a ajusta regimul internațional al folosirii forței pentru a legitima o poziție europeană mai ofensivă în domeniul apărării. *Readiness 2030* este, în același timp, o încercare de integrare funcțională în domeniul apărării comune europene (prin integrare industrială, standardizare și achiziții comune) și negocieri cu statele membre (prin păstrarea strictă a controlului național asupra forțelor militare). Tensiunea dintre aceste două dimensiuni – integrare funcțională vs. autonomie decizională – este chiar miezul doctinar al documentului și va determina dacă *Readiness 2030* devine un pas real spre o „apărare comună” europeană sau rămâne o arhitectură incompletă. Prin *ReArm Europe* și *Readiness 2030*, Europa nu își construiește doar o nouă arhitectură militară, ci își redefinesc poziția în ordinea mondială post-liberală – între vulnerabilitate structurală și ambiția unei autonomii strategice mature.

¹⁷ Strategia europeană *Preparedness Union* (2025) reprezintă cel mai recent cadru strategic dedicat consolidării rezilienței și capacității de răspuns coerente a Uniunii Europene la crize complexe, cu accent pe prevenire, anticipare și reacție integrată la nivel societal și guvernamental. Documentul propune o abordare de tip *all-hazards* (toate tipurile de riscuri), *whole-of-government* și *whole-of-society*, vizând atât amenințări de origine geopolitică sau tehnologică (război, dezinformare, cyber), cât și fenomene naturale (cutremure, pandemii, schimbări climatice). Strategia introduce peste 30 de acțiuni concrete: evaluare prospectivă a riscurilor, întărirea capacității de coordonare a UE, *civil-military cooperation* la scară largă, revizuirea achizițiilor publice pentru gestionarea situațiilor de urgență, integrarea temelor de pregătire pentru criză în sistemul educațional și dezvoltarea unei culturi europene a rezilienței prin implicarea sectorului privat și a societății civile. Accentul pus pe mobilizarea resurselor umane, mobilitate profesională și incluziune face ca această strategie să fie privită ca un reper pentru arhitectura viitoare a gestionării crizelor în Europa.

¹⁸ Conceptul *all-hazards resilience* provine din studiile de securitate, managementul riscurilor și politicile de protecție civilă. Este un termen consacrat în literatura strategică americană și europeană pentru a desemna un model de pregătire, protecție și continuitate funcțională care acoperă toate tipurile de amenințări, indiferent de natura lor. Conceptul de *all-hazards* desemnează o abordare integrată a rezilienței, care acoperă întreaga gamă de riscuri posibile – militare, cibernetice, naturale, tehnologice, biologice sau socio-politice. El nu pornește de la natura specifică a amenințării, ci de la necesitatea menținerii funcțiilor esențiale ale societății în orice circumstanțe. În acest sens, reziliența *all-hazards* urmărește garantarea continuității operaționale, indiferent de tipul sau originea crizei.

¹⁹ Vezi: Aurora Rasi, „The Vital Interest to Protect Europe: A Change in the International Regime on the Use of Force to Foster European Defence?”, în *European Papers – A Journal on Law and Integration*, Vol. 10, No. 2, 2025, pp. 517-523; Edward Newman, „Normative Power Europe? The EU’s Embrace of the Responsibility to Protect in a Transitional International Order”, în *Journal of Common Market Studies*, 58 (2), 2020, pp. 472-490; Dick Zandee & all, „European strategic autonomy in security and defence”, în *Clingendael Report*, Netherlands Institute of International Relations, 2020, https://www.clingendael.org/sites/default/files/2020-12/Report_European_Strategic_Autonomy_December_2020.pdf.

BIBLIOGRAFIE

- Anderson, J., F. Steinberg (2025), „The unbalanced transatlantic relationship: understanding US influence in Europe“, în *Journal of European Integration*, 47(6), pp. 885-903, disponibil la doi: <https://doi.org/10.1080/07036337.2025.2537377>.
- Clapp, S., M. Höflmayr (2025), „Building a common market for European defence“, Brussels: European Parliamentary Research Service, disponibil la https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2025/775924/EPRS_BRI%282025%29775924_EN.pdf.
- Costa, O., E. Barbé (2025), „A moving target. EU actorness and the Russian invasion of Ukraine“, în *Journal of European Integration*, 45(3), pp. 431-446, disponibil la doi: <https://doi.org/10.1080/07036337.2023.2183394>.
- Crawford, T. W. (2021), *The Power to Divide: Wedge Strategies in Great Power Competition*, New York: Cornell University Press.
- Drent, M. (2018), *European strategic autonomy: Going it alone?*, The Hague: Clingendael Institute, disponibil la https://www.clingendael.org/sites/default/files/2018-08/PB_European_Strategic_Autonomy.pdf.
- Fiotta, D. (2025), „The three images of EU strategic autonomy: perspectives on wedging, binding and hedging“, în *Journal of European Integration*, 47(6), pp. 825-842, disponibil la doi: <https://doi.org/10.1080/07036337.2025.2537369>.
- Genini, D. (2025), „Restructuring the EU's defence industrial base amid geopolitical shifts“, în *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 1-22, disponibil la doi: <https://doi.org/10.1177/1023263X2513941>.
- Kancs, D. (2025), „NATO defence readiness in Europe: A CRINK scenario analysis“, în *Security and Defence Quarterly*, 53(1), pp. 1-25, disponibil la doi: <https://doi.org/10.35467/sdq/208926>.
- Kroenig, M. (2018), *The Logic of American Nuclear Strategy: Why Strategic Superiority Matters*, Oxford: Oxford University Press.
- Long, A. C. (2020), „Deterrence: From Cold War to Long War“, în L. Freedman, *The Evolution of Nuclear Strategy* (pp. 543-567), New York: Palgrave Macmillan.
- Marsh, N., B. O. Martins, J. Mawdsley (2025), „The European Iron Network: the remaking of the political economy of European defence production following the Ukraine War“, în *Journal of European Integration*, pp. 1-21, disponibil la doi: <https://doi.org/10.1080/07036337.2025.254662>.
- Newman, E. (2020), în „Normative Power Europe? The EU's Embrace of the Responsibility to Protect in a Transitional International Order“, în *Journal of Common Market Studies*, 58(2), pp. 472-490, disponibil la doi: <https://doi.org/10.1111/jcms.12953>.
- Niinistö, S. (2024), *Safer Together Strengthening Europe's Civilian and Military Preparedness and Readiness*, Brussels: European Commission, disponibil la https://commission.europa.eu/document/download/5bb2881f-9e29-42f2-8b77-8739b19d047c_en?filename=2024_Niinisto-report_Book_VF.pdf.
- Ostanina, S., T. Tardy (2024), *Turbo-charging the EU's defence industry and security readiness: The European Defence Industrial Strategy (EDIS) and beyond*, Paris: Jacques Delors Institute.
- Rasi, A. (2025), „The Vital Interest to Protect Europe: A Change in the International Regime on the Use of Force to Foster European Defence?“, în *European Papers – A Journal on Law and Integration*, 10(2), pp. 517-523, disponibil la doi: [10.15166/2499-8249/843](https://doi.org/10.15166/2499-8249/843).
- Vecchio, A. (2025), *The White Paper Within the Institutional Constraints: The EU Short-Term Defence Policy “Readiness 2030”*, Göttingen: Verfassungsblog, disponibil la doi: <https://doi.org/10.59704/b3889e0730cdf156>.
- Zandee, D. (2020), *European strategic autonomy in security and defence*, The Hague: The Clingendael Institute-Netherlands Institute of International Relations, disponibil la https://www.clingendael.org/sites/default/files/2020-12/Report_European_Strategic_Autonomy_December_2020.pdf.
- Zettelmeyer, J., A. Steinbach, G. B. Wolff (2025), *The proposed European Defence Mechanism: questions and answers. Answering ten questions on the proposed EDM*, Brussels: Bruegel Analysis Report, disponibil la https://www.bruegel.org/sites/default/files/2025-04/the-proposed-european-defence-mechanism%3A-questions-and-answers-10844_2.pdf.